

Linorez M. Sedeja.

ŠT. 3 1934/35 VRTEC LETNIK 65

P. J. Stahl — A. A.:

Maruška.

(Dalje.)

»Maruška,« ji pravi oče, »si poslušala, kaj smo se razgovarjali?«
»Nisem hotela poslušati,« odvrne Maruška. »Nehote sem najprej slišala; ko sem pa slišala, sem poslušala.«

»In kaj si slišala?«

»Vse sem slišala.« Njen glas je čudovito zvenel.

»Povej mi, kar si slišala, deklica moja.« Žareče Maruškinе oči so se obrnile v poslanca s Siča: »Razumela sem, da mora veliki prijatelj tega večera priti prav hitro v Čigirin in priti do atamana, da bo potem dobro Ukrajini.«

»Res, vse si slišala,« pravi Danilo, »in vse si razumela. Zdaj me pa poslušaj, Maruška: kar si slišala, ne povej živi duši. Če te kdo vpraša, ne veš nič. Veš, kaj je skrivnost?«

»Vem.«

»Dobro,« pravi oče resno, »ti veš za skrivnost.«

»Da, oče.«

Gospodar Danilo ni govoril o tem naprej. Maruški ni bilo treba nič obljublјati. Dve besedi: »Da, oče«, ki jih je izgovorila na prav svoj način, je bilo dovolј.

»Kje je mati?« vpraša Danilo.

»Večerjo pripravlјa.«

»Povej ji, da so bratci zaspani.«

Maruška je šla proti vratom, a prav, ko jih je odpirala, se je kar ustavila in nastavila uho, ker je bil zunaj nenavaden hrup. Zdelo se je, da dirja oddelek jezdecev proti hiši. Hrup je hitro naraščal; kraki in kletve so se že mešale z rezgentanjem konј.

Sobna vrata se odpro in prikaže se mati, bela ko sneg. »Vojaki so, oddelek konjenice, morebiti polk. Tu so...«

»Glave ne smemo izgubiti,« pravi Danilo. Poslanec s Siča je vstal čisto mirno, drugi prav tako. Niti besede niso izpregovorili, vsak je premišljeval.

Maruškina mati je zavarovala zapahe in je s hrbtom naslonjena na opaz pričakovala, kaj mož poreče. Maruška se je stisnila k materi. Ustnice so ji pa bledele, a obraz je bil miren.

»Ti, Vorošilo, in ti, Kruk,« pravi Danilo, »vidva spita. Žena in hči imata opraviti s šivanjem; mene ni doma. Šel sem obiskat prijatelja. Vorošilo in Kruk sta prišla k meni kupovat vole; morebiti sta preveč pila, pa smrčita in me čakata... Za čas nam gre.« Potem se obrne k poslancu: »Hiša je zasedena samo spredaj; okno iz kuhinje je obrnjeno na vrt. Pojdite za menoj!«

Ko je oče odhajal, se je spogledal s hčerko.

Vse to se je tako hitro zgodilo, kakor bi se že dolgo pripravljali na to. Oba moža sta ležala na klopih in tako mirno spala kakor Maruškinini bratci. Gospodinja in hči sta šivale. Danilo in poslanec sta izginila.

»Skočite s konj in potrkaajte na vrata,« je kričal osoren glas od zunaj.

»Grom in strela, prebijte jih!« je rohnel drug glas, ki je bil bolj zapovedujoč od prvega.

Gospodinja je šla k oknu, ne da bi popustila delo.

»Kdo je tu? Kaj hočete?« je rekla neustrašeno.

Za odgovor se je razletelo na kose nekaj šip v oknu. V istem času se je sklonila preko razbitih šip obilna postava, ki je bila od jeze rdeča v obraz in imela naježene brke. Vse kote in koticke sobe je ta človek jezno in zaničljivo pregledal.

»Kaj me gledaš?« kriči. »Zakaj ne odpreš vrat? Ali hočeš, da jih snamemo?«

Gospodinja stopi korak nazaj.

»Otroci spe,« pravi, »tudi oba moža spita. Ne delajte takega hrupale!«

»Ali boš odprlo, ženšče neumno?« vpije ko obseden.

Danilova žena se ne gane, kakor da je ohromela od strahu.

Vojak, rdeč od jeze, je končno napol prišel skozi razbito okno v sobo. S pištolo je pomeril na gospodinjo:

»Če ne bodo v trenutku vrata na stežaj odprta, te pobijem kot vrano.«

Danilova žena stopi korak proti vratom, kakor kamenit kip, ki skuša ubogati ukaz, ki ga ne razume.

»Upornical« vpije jezni častnik. Toda nekdo od zunaj ga vleče nazaj in ga odtrga od okna. Obraz drugega častnika se prikaže: »Žena, ogenj bo imel opraviti z vrati in s celo hišo in nihče ne pride živ iz nje, če ne odprete vrat našim ljudem.«

Gospodinja, ki je radi groze skoraj zblaznela, se je zagnala proti vratom; toda bodisi da je bila nerodna, bodisi da je bila prestrašena, zdelo se je, da se ji zapahi upirajo.

»Odpiram, odpiram gospodje, ali ne vidite? Toda ta ključavnica me bo stala glavo; še jutri jo moram popraviti.« Končno so se vrata le odprla.

Vojaki in častniki so se zagnali v hišo in začeli preiskovati vse njene kote, kakor volkovi, ki iščejo izgubljeni plen.

Najmanjši deček je skočil pokonci iz spanja in predirljivo kričal.

»Kričač, boš molčal!« zakriči častnik dečku, ki je kričal.

Drugi častnik, ves zaripel v obraz, mu ne reče nič, ampak brčne ga pod klop, na kateri je pravkar spal.

»Podlež!« pravi starejši bratec. »Podlež! Ko bom velik!...« Rdeči častnik je imel dovolj drugih opravkov in ga ni poslušal. Z drugo breco

je zbudil Kruka, ki je bil od spanja kar pijan in je z neizmerno težavo zdaj odpiral, zdaj zopet zapiral začudene oči. Vorošilo, ki so ga prav tako prebudili, je bil, kakor da ne ve, kaj naj misli, ko je gledal svoje napadalce. Debelega častnika je imenoval botra Generazija in drugega botra Štefana; enemu se je smehljaj, drugemu je prijateljsko mežikal, potem pa je padel nazaj na klop in zamrmral: »Pojdimo spat, čas je.« Vojaki so se spogledali.

»On je«, so pravili eni. »To ni on,« so govorili drugi. »Kakšni pretkancil Vsak je nepošten.«

»Molčite!« je vpil moč z zariplim obrazom, sedel za mizo in surovo ukazal gospodinji: »Sem!« Kdo si!«

»Danila Čabana žena sem.« »Kje je mož?« »K prijatelju je šel.«

»Čakaj, te bom že naučil, kaj je prijatelj.« Vzel je bogato okrašeno in na roču izrezljano knuto, ki jo je držal vojak.

»In ta dva pijanca, ta psa?« Da bi boljše pokazal, koga misli, je oplazil s knuto Kruka po ramah, Vorošila pa po obrazu. »Boš govorila?«

Žena se je umaknila, kakor da bi se nenadoma znašla pred zverjo. Potem ko je s težavo premagala strah, je odgovorila: »Moji sosede so, gospod; prišli so kupovat vole in so zaspali, ko so čakali na mojega moža.«

Vojaki, zvežite mi ta dva lopova, pa trdo!«

Andrej Kruk in Semen Vorošilo sta bila v trenutku zvezana in uklenjena.

Tedaj vstopi hišni gospodar.

»Kdo si?« zagrmí moč z rdečim obrazom. »Kako so te spustili noter?«

»Gospodar te hiše sem, gospodar,« odgovori Danilo, ko se pozdravlja.

»Hloa! Postavite stražo pri vratih in nihče ne sme ne ven, ne noter, me razumete?« ukazuje častnik možem. Potem se obrne k Danilu z besedami: »Če ti je kaj za življenje, mi odgovarjaj, ne da bi te prosil. Kje je Zaporožec, ki ga iščemo?«

»Zaporožec,« pravi Danilo mirno in začudeno, »prvič slišim to ime. Nobenega Zaporožca ne poznam.«

»Ali mi hočeš natvesti,« rohni častnik, »da ne poznate razbonjnikov, ki vas ščuvajo? To je isto, kakor če bi mi pravil, da moji vojaki svojega poveljnika ne poznajo. Ta Zaporožec je v deželi, sem je prišel; kje je? Takoj priznaj, sicer zažgem tvoje gnezdo in te dam speči z ženo in otroki.«

»Čudim se, predragi,« pravi tretji častnik, ki se ni ganil s sedeža. »Zakaj taka jeza? Ali nimamo časa zgrabiti tega zanikarneža? Ali ni nič bolj nujnega kot ustreliti ga? Če nam je ušel, ni za dolgo. Ali pozabljate, da že od jutra drevimo kot besni brez jedi in pijače in da ni zdravo imeti prazen želodec? Ali bi ne bilo prijetno, da v tej hišici kosimo? Po južini bomo vse bolj pripravi, da nadaljujemo lov na razbojnike.«

Mož z rdečim obrazom se obrne proti Danilu: »Si slišal? Naj bo vse, kar je dobrega v tvoji shrambi, v dveh minutah na tej mizi . . . v dveh minutah!« In udari s pestjo po mizi, da se je hiša stresla.

»Odarka,« pravi Danilo ženi, »postrezil!«

Odarka odide z obema dečkoma na rokah; starejši se upira in noče iti od očeta. Kmalu se spet pokaže, roke polne jedil. Mirna je bila in ni govorila. Medtem so njene oči begale po sobi zelo vznemirjeno.

Semen Vorošilo in Andrej Kruk, ki sta imela roke zvezane na hrbtu, noge so jima pa stiskale močne vrvi, sta stala v kotu, Danilo se je s prekrizanimi rokami držal v drugem. Razen straže, ki je bila pri vhodu, je vse vojaštvo izginilo, častniki so sedeli za mizo; imeli so sablje ob strani, pištole na mizi, pili so in jedli, smejali se in se veselo pomenkovali.

A kje je Maruška?

Noč je bila ta večer čarobna. Kakor na krilih je Maruška molče kot kaka senca izginila nekaj trenutkov po očetovem prihodu. Očetov pogled, ki se ni zmenil za nobeno drugo stvar, ji je povedal, kaj mora storiti. Neopaženo se je splazila iz sobe in prišla na vrt mimo vojakov in konj, ki so obkrožali hišo. Na vrtu se je ustavila pod veliko češnjo in z roko je pritisnila na srce, kakor bi hotela ustaviti njegove utripe.

Kako so ji bili dragi ti kraji in kako ji je bila draga vsa Ukrajina! Otrok je pokleknil in z žarečima ustnicama poljubil to zemljo, ki jo bo morebiti zapustil.

»Moj Bog, pomagaj mi!« Ohrabrena se je dvignila. Previdno se je pogreznila v grmovje. Prav na koncu je pod velikimi hruškami.

Dolgo časa je slonela ob drevesu, čigar listje jo je branilo in skrivalo. Lahen veter je sejal bele cvetove na zeleno trato. Bala se je, da ne bi šumenje listov preglušelo drugih glasov, lahnega znamenja, ki ga je njena nagnjena glava in nastavljeno uho pričakovalo venomer.

Ah, nekaj korakov od nje stoji med dvema drevesoma . . . Ne vara se? Ali je samo senca? Ne: to je velika in vitka postava novega prijatelja, za katerega trpita oče in mati, — za katerega bo ona kljubovala vsemu kot gnadva.

S hitrim korakom gre Maruška proti njemu. Kmalu zašumi reka. Samo ograja jo loči od poslanca.

»Deklica, kaj delaš tu?« jo vpraša. Smejal se je otroku, kakor da bi jo srečal na sprehodu. Toda minilo je nekaj minut, preden je Maruška, ki je bila zasopla, mogla kaj odgovoriti.

Mož je božal njene lase, kakor da bi ji hotel reči: »Počij, detece moje.«

»Reka ne bi pripeljala od tu v Čigirin, kamor moraš priti. Mislila sem na to, kako priti tja.«

»Poslušaj!« odgovori ubežnik.

»Pojdiva naprej ob tem starem zidu,« mu pravi, »skril naju bo.«

Ko sta bila za starim zidom, je rekla: »Tam spodaj v stepi ima moj oče kočico in hlev, kjer puščamo poleti vole, ko spravljamo seno, da jih ni treba vsak večer domov goniti. V eni uri bova tam. Tedaj bom vpregla vole; ti se boš skril v seno, jaz pa te bom najprej peljala v hišo gospoda Kniša. Gospod Kniš je prijatelj mojemu očetu in vsem njegovim prijateljem. Ne povem vsega. Tudi gospodu Knišu ne povem, če nočeš; sicer se bom trudila, da bom . . . da bom . . .«

Neodločeno se je ustavila; kajti ni vedela dobro, kako bi povedala.

»Storila bom, kar mi boš rekel. Oh! Storila bom vse!«

Popotnik jo je poslušal in oči so mu postajale vlažne: »Kdo ti je vdihnil to misel, Maruška?«

(Dalje.)

Ilustriral Fr. Gorše.

(Dalje.)

Učenjaki so precej spoznali strašno nevarnost, ki je grozila zdaj ljudem in vsem živim stvarjem na zemlji. Najprej od morja, zakaj kakor je pljusknila voda iz ribnikov in jezer, tako so pričakovali, da bo pljusknilo morje proti vzhodu. Vzdignile se bodo take vodene gore, da bodo na mah poplavile in opustošile cele dežele. Poplave pa niso grozile samo vzhodnim morskim obalam, temveč vsem obrežnim krajem in nižinam, zakaj zaradi sukanja zemlje okrog njene osi, se je nakopičilo ob ravniku več vode kakor drugje. Zdaj, ko se je zemlja ustavila, bo ta nakopičena voda odtekla od ravnika proti tečajema in morje se bo tako razburkalo, da sploh ni moč presoditi, kakšne strahote bodo svet zadele.

Druga nevarnost je pretila od zemlje same. Ker se je že toliko tisoč in tisoč let vrtela, se je v tečajih nekaj sploščila, ob ravniku pa razširila, tako, da je njen premer od tečaja do tečaja za 43.468 metrov manjši od premera na ravniku. Zato je tudi njena os, ki je bila od začetka prav umerjena, postala predolga in štrli na vsakem tečaju za več kot 20.000 metrov prazna v zrak, kakor je Jurček na severnem tečaju na lastne oči videl. Učenjaki so uganili, da se bo začela ustavljena zemlja zdaj spet v

tečajih napenjati. Zaradi tega napenjanja bodo nastale v nji strašne, po več sto metrov široke in Bog ve kako globoke razpoke. Grozni potresi bodo nastali, a če bo kje skozi tako razpoko udrlo v žarečo notranjost zemlje morje, se lahko zgodi, da se bo vsa zemlja razletela kakor pre-rzgret parni kotel.

Učenjak, ki je prvi prišel na to misel, je bil od veselja ves iz sebe. — Zdaj, — je rekel, — si lahko čisto preprosto razložimo, zakaj in kako so se nekateri svetovi razbili! — Brž je hotel svojo misel v radio in v časnikih razglasiti pa mu k sreči niso pustili, ker se je ljudi že tako zadosti velik strah polasčal.

To ni čudno, zakaj poleg učenjakov dandanes tudi še marsikdo kaj ve. Tako so ljudje sami kmalu spoznali tretjo nevarnost, ki jim je grozila od sonca, in ki je bila skoraj še bolj grozna od prvih dveh.

Zemlja, obrnjena zmerom z eno stranjo proti soncu, z drugo pa od sonca, se bo na sončni strani kmalu neznansko segrela, a na senčni neznansko shladila. Na sončni strani bodo vode tako izhlapevale, da se bodo morja do dna posušila. V vreli sopari, ki bo kmalu zagrnila to stran, se bo že prve tedne skuhalo vse, kar je živega. Nobena senca, nobena klet, noben rov ne bo mogel ljudi rešiti. Na senčni polovici bo pa zavladal mraz, ki bo pravtako vse življenje uničil. Kjer ne bodo morja do dna zamrznila, bo izpod ledu odtekala voda na izsušeno sončno stran, tam izhlapevala ter prešla po zraku nazaj na senčno polovico, kjer bo zamrznila in ostala. Koncem koncev bo polovica zemlje sama gola, razbeljena skala brez zelenja in življenja, polovica pa sam mrtev led, ki ga ne bo nihče videl, kako se v mesečini svetlika. Vesoljno zemljo bo objela gluha tišina!

Nekateri učenjaki so sicer menili, da bo vsaj v tistem mračnem pasu med sončno in senčno stranjo kaj življenja ostalo, a drugi so rekli, da tudi tam ne bo nič. Dokler ne bo prešla vsa voda na senčno polovico zemlje, bodo v mračnem pasu divjali strašni viharji. V teh viharjih, enkrat žgočih, enkrat ledenih, bo moralo tudi vse življenje poginiti. In vrh tega so rekli, da kakor z vodo, se bo potem zgodilo z zrakom. Tudi zrak bo prehajal

na senčno stran, tam zmrzoval in postal tekoč, da bo po skalnatih kotanjah napravil jezera. Torej bo zemlja ostala brez ozračja, in brez našega zraka ni življenja.

Na to so se spet novi učenjaki oglasili, ki so dejali:

»Nikarte no, fizika še ne pove vsega! Življenje je večno in ne bo ugasnilo. Saj žive globoko v zemlji mikrobe, ki ne potrebujejo ne našega zraka, ne naše vode, in ki tudi niso tako občutljive za mraz in vročino, kakor smo mi. Iz njih se bo razvilo novo življenje v drugačnem ozračju, zakaj novo ozračje bo nastalo na zemlji iz plinov, ki jih bodo bruhali ognjeniki. Saj si lahko mislite, da ognjeniki ne bodo ugasnili. Nasprotno, še prav živahni bodo postali in našo zemljo pomladili. Ne bojte se, da bi se razletela, ali za večno v tečajih obstala, kakor luna. Jo bodo že izbruhi ognjenikov na izsušenem morskem dnu tako pretresali, da se bo prej ali slej prekoblebnila, ker bo na senčni strani zaradi tam nakopičenega ledu težja kakor na sončni. To jo bo pognalo spet v tek, in potem se bo življenje vnovič začelo tam, kjer se je nekaj.

Seveda, prav précej ne. Gotovo bodo ognjeniki zemljo prej čisto pregneti in predruščili, in ko se bo spet zavrtela, bo dobila novo os in nove tečaje, kakor jih je še vselej, kadar so se stari izrabili, kar je vprav zdajle podoba. Sicer ne vemo, ali bo nova os tudi za 23 in pol stopnje nagnjena, ali kaj več ali manj. Tudi ne vemo, koliko naših ur bo potem trajal dan na zemlji, oziroma, koliko bo imelo leto dni, ker ne vemo, kako hitro se bo okoli nove osi sukala. In morda se bo pri tistem velikem pregnetanju, prekučevanju in pomlajevanju od zemlje odtegnala še ena luna in bo zemlja potem malo manjša; ali vse to so samo malenkosti!

Čim se bo zemlja tako ali drugače spet zavrtela, se bo led otajal in zamrzli zrak spuhteval. Po dolгих potresih in vesoljnih potopih se bo polagoma vse umirilo; ozračje se bo učistilo, vode se bodo zbrale v svoj kraj, kopno zemljo bo preraslo zelenje, pokrilo novo življenje, in koncem koncev bodo novi ljudje spet kje v polarnem ledu ali globoko v zemlji izbrskali naše kosti, naše jelene, mrjasce in medvede, kakor smo izteknili mi v sibirskem ledu mamute in v Ameriki kosti predpotopnih zmajev.

Torej nikar ne skrbite! Kar mirno potrpite nekaj milijonov let, pa se boste vsi lahko na lastne oči prepričali, da imamo prav!»

Tako so se pregovarjali in pričkali učenjaki. Blagor njim, ki v svoja učena ugibanja zaverovani še strahu niso občutili!

Pri navadnih ljudeh je bilo drugače. Njim je bilo najbolj na misli, da bodo morali vsi ljudje na zemlji kmalu žalostno poginiti. Nekateri so se sicer tolažili, da bosta država in občina v skrajni sili že kako z elek-

triko ljudstvu na pomoč priskočili, če ne bodo že ognjegasci prej kaj ukrenili, a drugi so dejali, da tudi z elektriko ne bo nič. Spremenila se bo,

ali pa kam prešla, zakaj zanjo tudi ni vseeno, če obseva sonce zmerom samo éno polovico zemlje. — In res so se že po nekaj urah pokazale v radio motnje, ki si jih ni znal nihče razlagati.

»Sodnji dan nas čaka!«

Ta strašna beseda se je kakor blisk raznesla po celem svetu in zašla v najbolj odročne vasi, v najbolj samotne kočje in najbolj oddaljene puščave, kjerkoli so ljudje živeli. Junakom je upadal pogum, pivce v krčmah je minevala norčavost. Drug za drugim so se iz krčem izgubljali v cerkve, kjer so preplašene množice molile in pomoči prosile. Nekateri so sicer še zmerom skozi okajene šipe gledali v sonce ali v skrbeh merili zakoličene sence, če so se že kaj premaknile. Ali sence so ostale, kjer so bile in se niso ne za las genile. Nič, prav nič upanja ni bilo, pri belem dnevu se je režala ljudem smrt v obraz, da jih je do kosti mrazilo.

Še otroci, ki imajo vselej zabavo, pa naj bo smrt, potres, povodenj ali ogenj, še ti so nehali kričati in noreti. K materam so prilezli in s skremženimi usti spraševali: »Mama, ali bomo res kmalu vsi pomrli?« — Matere so jih ihtle stiskale k sebi in dejale: »Ljubčki, prosite Boga, naj nam prižanele!« — Očetje so se pa v stran obračali, da bi otroci njih solz ne videli.

Marija pomagaj, je bilo to žalostno!

(Dalje.)

Lea Fatur:

Drvar in črnošolec.

Pod podrtino Kleškega gradu je sekal drvar Matija. Sekal je kakor blisk in pel:

Drevo, drvar, ogenj, kruh
žep moj prazen je in suh.
Hitro, hitro, sek, sek, sek
kruha da nam dal bo pek!
Mina, Manca lačni sta,
ženka Anka žlebedra...

Iverje je odletavalo v grajski zid, pa skozi oglato luknjo v steni in je reklo: »Cink!« In tenko, kakor miška piska, stoče za zidom: »Strela — leti — k nam, Brdavs velikan, podira svet, beživa spet.«

Matija skoči k lini in vidi — o kaj? Tam je gladka kamnita ravan, na njej polno srebrne in zlate posode in dva možička, pedenj-človek in laket-brada, pobirata posodo in izginjata skozi luknjo v zidu. Matija pusti sekanje, hodi okrog in okrog podrtine ter išče možička. Zvečer gre z majhno butaro drv domov. Žena se čudi:

»Kod si hodil, kje si bil,
da si tako malo naredil?«